

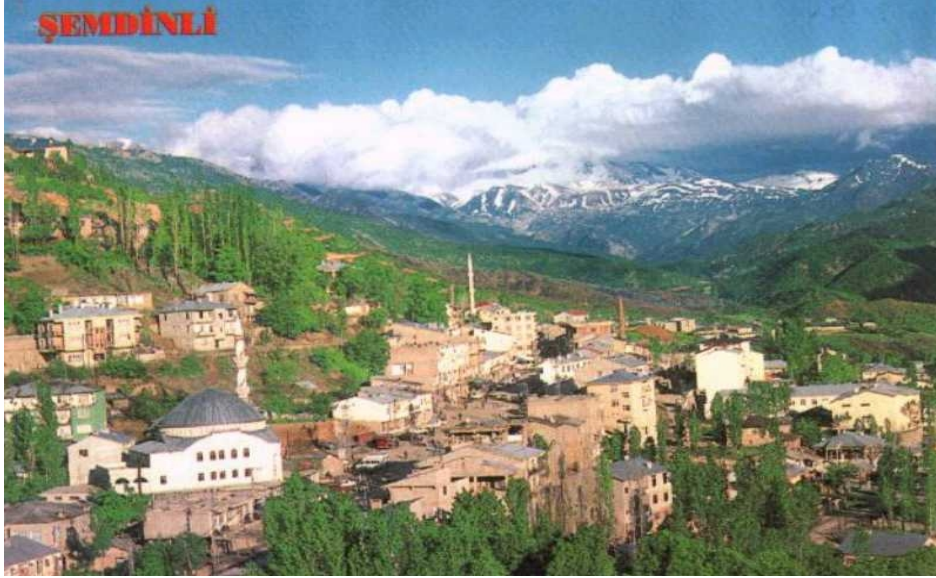
ŞEMDİNLİ İLÇESİNİN GENEL DURUMU

TARİHİ

Bölgenin tarih çağına Sümerler ve Akatlar'la girdiği, kentte ilk önce Sümerler'in Hakan Boyu, sonra Akatlar,Urartu'lar ve Asur'ların bölgede uzun süre yaşadıkları anlaşılmıştır. Bölgenin daha sonra Med'ler, Babiller, Pers'ler, Makedonya'lılar ve Silveskoslar'ın eline geçtiği, Hz.Ömer devrinde İslam Ordularının bu bölgeyi Müslüman Birliğine kattığı, daha sonra Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran Zaferinden sonra Osmanlı egemenliğine girdiği ve tarih boyunca bir çok kavimlere belde olduğu görülmüştür.

Rusların 1853 yılında Türk'lere

savaş açması sonunda Dağıstan'daki Şeyh Şamil ile işbirliği yapan Şemdinli'li Seyit Taha düşmana savaş ilan etmiştir. Ölümü üzerine kardeşi Şeyh Salih Azerbaycanlıları ve Hakkari'lileri Ruslara karşı ayaklandırdı. Fakat güneyde Cizre'de hüküm süren İzzettin Şir Ruslar tarafından kandırılarak isyan çıkarması sağlandı, Yezidi ve Nasturi'lilerle birleşen İzzettin Şir Musul ve Bitlis dolaylarını yağma ile işgal etti (1854). Fakat Diyarbakırlı Hacı Timur Ağa asileri tamamen ortadan kaldırdı (1855). Sonra

Van Sancağı'na bağlı Şemdinan (Şemdinli) Albak, Çölemerik (Hakkari), Gever (Yüksekova), Beytüşşebap, Çal, Tiyari ve Kotur ilçeleri ile birlikte Erzurum Vilayeti'ne bağlandı.1865'te Van Vilayetinin kurulması ile ilçeler Van'a bağlandı.

1914 ile 1917 yılları arasında dört defa Rus işgaline uğramış olan Şemdinli'nin ilk işgali 5 Kasım 1914 olup, 10 Aralık 1914 tarihinde kuvvetlerimiz tarafından

geri alınmıştır. 13 Mayıs 1915 tarihinde ikinci defa Rus işgaline uğrayan ilçe kısa sürede Rus işgalinden kurtarıldı. 31 Temmuz 1916 tarihinde kuvvetlerimiz tarafından Rus'lar tekrar geri püskürtüldü. İşgallerinde ısrarlı olan Rus Kuvvetleri Şemdinli'yi 10 Ağustos 1916 tarihinde dördüncü

kez işgal ettiler. Rus'lar ve işbirlikçileri olan Nesturiler kötü düşüncelerini tüm Doğu Anadolu üzerinde olduğu gibi küçük Şemdinli üzerinde de sürdürmeye çalıştılar. Ancak yörenin insanları Ordu birliklerimiz ile el ele vererek onların bu hain emellerine engel oldular. 24 Kasım 1917 tarihinde kuvvetlerimiz tarafından bir daha dönmek üzere Rus Kuvvetlerini geriye kaçırdılar. Şahanklı Sinko Milli Mücadele sırasında 20.nci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ile işbirliği yaparak yurdumuzdan kovulduktan sonra Urumiye bölgesine çekilen Ermenilerin bölgeye girmelerine engel oldu.

1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile Musul ve Hakkari'nin 5 bölgesi sınır dışı kaldı. Nihayet Çölemerik (Hakkari), Geve (Yüksekova), Şemdinan (Şemdinli) ilçelerinden meydana gelen Hakkari vilayeti kuruldu. Cumhuriyet döneminde bir süre Van Vilayeti içerisinde kaldı. 4 Ocak 1936 tarihinde Hakkari tekrar Vilayet olunca Şemdinli de Hakkari'ye bağlandı.

COĞRAFİ DURUM

a-) Yeri, Yüzölçümü ve Rakımı

Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan ilçemiz tabiat güzelliği bakımından Hakkari ilinin en güzel ilçesidir. Türkiye'nin İran ve Irak'a hudut teşkil eden üçgeninde yer alır. Yüzölçümü 1452 Km², rakımı ise 1450 M.dir.

b-) Bitki Örtüsü

Genellikle dağlık olan ilçemiz alanının %45'i Ormanlık, %41'i tarıma elverişsiz alan, %10'u dört veya beş ay kullanılabilen çayır ve mera ve %4'ü tarıma elverişli alandır. Ormanlarda bulunan ağaçların cinsi genellikle meşedir.

c-) Dağlar, Ovalar ve Yaylalar

Bölgedeki önemli dağlar, Derecik bölgesinde Katina Tepe, Ortaklar bölgesinde Karadağ, Tahtataş Tepe, Süngü Tepe ve Akpınar Dağıdır. Ayrıca Eldir, Elmira, Geveroki dağları ilçemiz sınırları içerisinde. Bölgemiz ova yönünden çok fakir olmasına rağmen büyük ve küçük 15 kadar yayla bulunmaktadır. En önemlilerinden Helane, Geveruk, Bestereş ve Kani Heyder sayılabilir. Yaylalar yılın Nisan ve Ekim aylarında barınmaya imkân verir.

d-) Boğaz, Geçiş ve Gedikler

Bölgemizde Haruna Geçidi, Şapatan Geçidi, Mezar Gediği, Ortaklar Gediği, Ulaşan Gediği, Katina Boğazı, Gilini Gediği, Su Gediği önemli gedik ve geçişlerdir.

e-) Akarsular

Bölgenin genelde kuzeyden güneye, doğudan batıya meyilli bir arazi yapısına sahip olması akarsu yönünden zengin olmasını sağlamıştır. Ancak akarsuların rejimi bu dağlık yapı nedeniyle düzgün değildir. En önemlisi Şemdinli Çayı'dır. Bu çaya bağlı Kayalar ve Tanyolu'ndan gelen koluyla, Güzelkonak bölgesinden gelen kolu, Zorgeçit bölgesinde birleşerek daha batıda Konur'dan gelen Gülkan çayıyla birleşip Ormancık bölgesinden geçip batıda Irak topraklarına akar. Diğer önemli akarsu güneyimizde Irak Devletiyle hududumuzu teşkil eden Hacibey Çayıdır. Bu akarsular kış ve bahar aylarında köprüler dışında geçit vermezler. İlçemizde Göl, Gölet ve Baraj bulunmamaktadır.

İklim

İlçemiz Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmasına rağmen iklimi oldukça değişiktir. Yazları oldukça sıcak geçmesine karşın, kışları genellikle kar yağışlı ve ılımandır. İlkbahar ve Sonbahar mevsimleri yağmur, kışlar kar yağışlı olup, yaz mevsimi kurak geçer. Kar yağışı genellikle Ocak ayında gerçekleşir. Rüzgâr genellikle

güneybatıdan eser ve en şiddetli görüldüğü ay Kasım ayıdır. Yüksek zirvelerde kış aylarında sis görülür. Şemdinli-Yüksekova karayolu belli yerlerde kış aylarında buzlanma yapar, yoğun kar yağışı, çığ ve aşırı rüzgarın etkisi ile belirli zamanlarda kapanır

NÜFUS

2016 Tuik adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre toplam nüfus 62.577'dir. Merkez Nüfusu 14.057, Belde ve köyler 48.520'dir.

ULAŞIM

a- Diğer İl ve İlçelerle Ulaşım

İlçemiz ile Yüksekova arası ulaşım asfalt karayolu ile sağlanmaktadır. Şemdinli-Yüksekova arası 51 Km. olup Şemdinli-Hakkari arası 140 Km'dir. İlçe ve şehirlerarası ulaşım genelde yarım otobüs ve minibüsler aracılığı ile sağlanmaktadır. Şehirlerarası otobüs taşımacılığı son bir yıl içerisinde yarım otobüslerle yapılmaya başlanmıştır. Şemdinli-Yüksekova yolu Durak mevkiinde kış mevsiminde sürekli olarak çığ düşmesi nedeniyle kapanmakta, bu nedenle kapanan yol güzergâhı değiştirme çalışmaları sürdürülmektedir.

b-Köy Yolları

İlçede yolu bulunmayan köy ve mezra bulunmamaktadır. Kar yağışının yoğun olduğu yıllarda bazı köy ve mezra yolları uzun süre kapalı kalmaktadır. Köy ve Mezra yollarının çoğu bozuk satıhtır. Bu yolların stabilize iyileştirilmesine başlanmış olup çalışmalar devam etmektedir. Derecik Beldesi ulaşım yolunun ıslah genişletme ve asfaltlama çalışmaları da sürmektedir.

SOSYAL YAPI

İlçemizde etkisini yavaş yavaş kaybeden 4 aşiret bulunmaktadır. Korgan Yöresinde Humarolar; Kayalar ve Günyazı Yöresinde Zerzalar; Gelişen, Anadağ ve Tütünlü Yöresinde Gerdiler; Beyyurdu, Yaylapınar ve Ayrılanlı Yöresinde Herkiler olarak anılmaktadır.

Halkın geneli Müslüman olup, Şafi mezhebine mensuptur. Humaro ve Zerza aşiretlerinin

giyimi diğer aşiretlere nazaran daha modern olup, sebebinin ise ulaşım kolaylığı ve ilçe merkezine yakınlık olduğu düşünülmektedir. Şeyh olarak bölgede benimsenen kimse yoktur. Şeyhleri tanıyan gruplar olduğu gibi tamamen karşı olan gruplar da vardır. Nüfusun çoğu Kürtçe konuşur. Aile sistemi Ataerkil olup 20-25 insanın bir evde ikamet ettiği görülmektedir. Son yıllarda yeni evlenen gençler ayrı evlerde yaşamaya başlamıştır. Birden fazla kadınla evlilik bazı bölgelerde yaygındır. Bazı yörelerde orta ve ileri yaşta kişiler bilhassa birden fazla kadınla evlidirler. Evlilikte son yıllara kadar genellikle İmam Nikahı yeterli sayılırken resmi nikah da yaygınlaşmaya başlamıştır. Başlık parasının çok az görüldüğü yörede, berdel yani kız kardeşini karşı tarafa verip karşı taraftan kız alma durumları da yer yer görülmektedir. Şehirleşme, iletişim ve görsel medyanın etkisinin yanı sıra eğitim seviyesinin artış göstermesiyle birlikte yaygın olan bu adetlerin yerini yavaş yavaş modern hayat ve gereklerine göre yaşam tarzı ortaya çıkmaktadır.

İlçemizde Sinema veya Tiyatro gösteri merkezleri olmayıp tek eğlence kaynağı Televizyon ve ara sıra ilçeye gelen Tiyatro Gruplarıdır. Kahvehane, Bilardo Salonu, İnternet Cafe sayısında artış görülmektedir. İlçe merkezinde 1 adet Otel bulunmaktadır. 6 Lokanta, 2 Pastahane ve Belediyeye ait bir Hamam bulunmaktadır. Cihazları Köylere Hizmet Götürme Birliğince sağlanan ve finansmanı aynı

kuruluşça sürdürülen ŞEMDİNLİ-TV adı altında yerel Televizyon ile beraber 5 Ulusal TV yayını gerçekleştirilmektedir. Devlet yayını olarak cihazları Telekom'un Şapatan R/L istasyonunda bulunan TRT yayınları bu güne kadar düzgün, sürekli ve sağlıklı bir şekilde alınamamaktadır. Bu R/L istasyonundan TRT-1, TRT-2, TRT-3 ve TRT-4 yayını verilmekte idi ancak Telekom'un R/L istasyonunu

tasfiye etmesi nedeniyle burada bulunan TRT vericileri devre dışı kalmıştır. Bu cihazlar TRT ile yapılan görüşmeler neticesinde Kaymakamlığımıza ait ŞEMDİNLİ TV binasına nakledilmiş ve montajı tamamlanmıştır. TRT'nin mevcut cihazlarının çok eski ve yıpranmış olmalarından dolayı sık sık arıza yapmakta, yayınlar sağlıklı bir şekilde yapılamamaktadır. Bu durum TRT yayınlarının izlenme oranlarının düşmesine neden olmaktadır. Merkezde ve kırsalda Çanak ve Dijital Uydu antenleri kullanımı yaygındır.

Bölgemizde Turizme yönelik faaliyetler bulunmamaktadır. Eski eserler olarak Bağlar Köyünde bulunan Kelat ve Kayme sarayları kalıntıları ile 2002 yılı içerisinde restorasyonu yapılan Bağlar Taş Köprü bulunmaktadır.

Yıllardır süren terör nedeniyle bitme noktasına gelen hayvancılık ve Zoma adı verilen Yayla yaşantısı hareketleri terörün etkisini kaybetmesi nedeniyle bazı bölgelerimizde tekrar canlandırılmaya çalışılmaktadır.

İlçemizde ilçenin Sportif faaliyetlerine büyük katkılar sağlayan bir spor kulübü bulunmaktadır. İlçemizde biri Kaymakamlığımız Köylere Hizmet Götürme Birliğine ait, biri de şahısa ait olmak üzere iki adet halı saha bulunmaktadır. Okul tipi Kapalı Spor Salonunun 2004 yılı içerisinde faaliyete geçirilmesi de sosyal yaşantıyı olumlu yönde etkilemiştir.

İlçemizde 1 Futbol Sahası bulunmaktadır ve bunun da zemini topraktır. Çevre tel örgü, duvar ve soyunma odalarının bakım ve onarımları İl'den ve Kaymakamlığımızca sağlanan malzemelerle yapılmış ancak bu onarım yetersiz kalmıştır. Bu nedenle anılan tesisimizin gerçek bir onarım ve düzenleme sonucu standartlara uygun bir şekilde sokulması gerekmektedir. Buna rağmen Kaymakamlığımızca her yıl düzenli olarak ve özellikle resmi bayramlara denk gelecek şekilde kurumlar arası ve halka açık Futbol, Voleybol ve Masa Tenisi turnuvaları düzenlenerek dereceye girenlere çeşitli ödüller dağıtılmakta, böylelikle ilçenin sosyal ve sportif aktivitelerinin geliştirilmesine yardımcı olunmaktadır.

TARIM

Tarımsal alanda Ceviz, Bal, Tütün, Üzüm, çeşitli sebze ve meyve üretimi gerçekleştirilmektedir. Yaklaşık 15.000 adet kovandan 300 ton civarında bal üretimi, 100 ton civarında ceviz üretimi (Yaklaşık 120.000 adet ceviz ağacından) 150 ton üzüm, 80 ton elma ve armut, 60 ton tüketime yönelik sebze ve 100 tütün ekicisinden 17.800 Kg. Yaprak tütün alımları olmaktadır.

ŞEMDİNLİ BALI

İlimize has Şemdinli balı diğer kesimlerde olduğu gibi insan bünyesini rahatsız edici hiç bir özelliği taşımamaktadır. Antiseptik ve antitoksin özelliği vardır. Saf çiçek tozundan alındığı ve katkısız olduğu için mide, kalp, karaciğer, Şeker hastalığı, kemik hastalıkları ve hatta kanseri iyi edici özellikleri, bulunmaktadır. Arı için gerekli olan polen ve nektar kaynakları oldukça fazladır. Ormanlık alanda bulunan söğüt, yabani yonca, elma, armut, alıç, erik, geven, kır çiçekleri ile ekilen yonca ve tütün çiçeklerinde fazla miktarda bulunan nektarda bulunan nektar. Balın kalitesini daha da yükseltmektedir. Öncelikle Şemdinli ilçesinde kara kovan ile yapılan arıcılık 1968 yılında sonra yerini fenni arıcılığa bırakmıştır.1970 yılında 40 ton olan bal üretimi en verimli yılını 1986 yılında yaşamıştır 1986 yılından sonra bal üretimi ile kovan sayısında düşüş görülmüştür.

ŞEMDİNLİ TÜTÜNÜ

Şemdinli ilçemizde tütün ekim tarihçesi bilinmemekle birlikte ilk ekim 19.yüzyılın başlarında yörede yaşayan Nesturiler zamanında yapılmıştır. Bu ekim dar alanı kapsamaktaydı. Yapılan tütün ekimi kapalı ekonomi kapsamında ancak ekicinin ihtiyacını karşılayacak düzeydeydi. Daha sonra 1936 yılında Şemdinli ilçe olduktan sonra tüm köy ve mezralarda geniş kapsamlı ekime başlandı. Ayrıca tütün üretimi de ticari amaçla yapılmaya başlandı. Yıllarca yöre halkının tek geçim kaynağı olma

özelliğini korudu Ancak tütün ekiminde 1976 yılından sonra düşüş görülmeye başlandı. 1986 yılına kadar bu yörede üretilen tütün Tekelce alınıp Bitlis ilindeki sigara fabrikasında işlenmekteydi. Şemdinli tütünü özellikle kireç ve azotça orta potasyonca zengin killi,

kumlu, tınlı, hafif veya nötr topraklarda iyi yetişir, bitki boyu 60-100 cm kadardır.Yapraklar gövde üzerinde dik durumdadır. Dik Yapraklar karınlı çap oranları artar. Dir Yapraklar (Dipaltı) küçük orta yapraklar(analar) büyük uç yaprakları ise küçüktür.

Şemdinli tütünü belirgin özelliklerden dolayı Osmanlı padişahları ve saray halkının tütün ihtiyacı büyük miktarda Şemdinli ilçesinde üretim tütünlerden karşılanmaktaydı. En büyük özelliği içimi çevreye verdiği tatlı kokudur. Ne varki gün geçtikçe üretimi azalmaktadır.

TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİ

Kelat Sarayı (Şemdinli)

Hakkari Şemdinli ilçesine 17 km. uzaklıkta, eski ilçe merkezi Nehri'nin güney batısında dere kenarında Kelat Sarayı bulunmaktadır. Saray büyük ölçüde yıkılmış, günümüze yalnızca iki kemeri ile bir duvar kalıntısı gelebilmiştir. Sarayın ne zaman yapıldığını belirten bir kitabe günümüze gelebilmiştir. Burnunla beraber yerel kaynaklarda Seyit Ahmet Sıddık tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir.

Seyit Ahmet Sıddık Seyit Taha-i Hakkari'nin torunlarından Seyit Ubeydullah'ın oğludur. Seyit Ahmet 1878-1903 yıllarında Hakkari'nin yönetiminde etkili olmuştur. Büyük olasılıkla da bu sarayı o zaman yaptırmıştır.

Sarayın düzgün kesme kireç taşından duvar kalıntılarına dayanılarak, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı üç katlı ve oldukça düzgün planlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Günümüze kısmen ayakta kalmış güney duvarı gelebilmiş, diğer bölümleri tamamen yıkılmıştır.

Sarayın doğu cephesinin her katında dokuz penceresi vardır. Kuzey cephesinde ise üç katın yüksekliğine eş sivri kemerli iki açıklık, bunun dışında kalan katlarda da üçer penceresi bulunmaktadır.

Sarayın günümüzde ayakta kalabilen güney duvarındaki izlerden ortada bir kapı ile bunun yanında da pencereler olduğu anlaşılmaktadır. Cephenin ortasındaki bu kapı anıtsal bir portakal şeklinde düzenlenmiştir. İç içe kademeleşen sivri kemerli açıklığı olan kapı dıştan bir kemer ile sınırlandırılmıştır. Buradaki sivri kemer özengi seviyelerine kademeli olarak yerleştirilmiş iki kademeli çıkmalarla daha belirginleştirilmiştir. Kapının iki yanındaki yüzeylerde biraz üst kısımda yer alan pencereler, dikdörtgen çerçeveler içerisine alınmış olup, sivri kemerlerle de sonlandırılmıştır.

Kayme Sarayı (Şemdinli)

Hakkari, Nehri'deki eski yerleşim alanlarının kuzey tarafında bulunan Kayme Sarayı kitabelerinden öğrenildiğine göre 1909-1911 yıllarında yaptırılmıştır. Kitabelerde isim geçmemekle beraber Seyit Übeydullah'ın oğlu Seyit Abdullah tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır.

Kayme sarayı iki katlı bir yapı olup, 18.80x24.00 m. ölçülerinde kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Günümüze sarayın yalnızca kuzey ve batı duvarları iyi bir durumda, doğu ve güney duvarları ise kısmen ayakta kalabilmiştir. Sarayın üst örtüsü tamamen yıkılmıştır.

Yapının zemin ve birinci katları birbirinin eşi plan düzenindedir. Bu plan düzeninde ortada dikdörtgen iki salon ve bunun batı taraflarında da dörder oda bulunmaktadır. Kuzey ve güney cephelerine ortalarına açılmış kapılardan girilmekte olup, odalara hem salondan hem de birbirlerinin içerisinden geçilmektedir.

Yapının doğu cephesi yıkıldığından bu cephe ile ilgili bilgilerimiz bulunmamaktadır. Bununla beraber kuzey, güney ve batı cephelerinin kapı ve pencerelerle hareketlendirildiği açıkça görülmektedir. Sarayın kuzey cephesine sivri kemerli büyük bir niş içerisindeki, sivri kemerli kapı ve bunun iki yanına altlı ve üstlü dört pencere açılmıştır. Bu pencereler cephedeki niş şeklindeki girintinin içerisinde kalmıştır. Cephedeki tek bezeme unsuru, kapı kemerinin sağ ve sol üst köşelerindeki kitabelerdir.

Kitabeler mermer üzerine ikişer satır halinde sülüs yazı ile yazılmıştır. Bunlardan sağ taraftaki i kitabe üzerinde h.1332 (1910) tarihi ve şu cümleler yazılıdır:

“Deki kapılarında hamd vardır. Oraya emniyet ve selametle giriniz.”

Diğer kitabede:

“Bu ev (girenlere) esenlik verir. Bakanlara hicri 1330 tarihini (1909) müjdele” yazılıdır.

Taş Köprü (Şemdinli)

Hakkari Şemdinli ilçe merkezine 12 km., Nehri Köyü'ne de 4 km. uzaklıkta Şemdinli Deresi üzerinde bulunan Taş Köprü'nün kitabesi günümüze gelememiştir. Bununla beraber Nehri'deki Kelat Sarayını yaptıran Seyyit Mehmet Sıddık tarafından yaptırıldığı yerel kaynaklardan öğrenilmektedir. Buna göre köprü büyük olasılıkla XIX.yüzyılın sonlarına doğru yaptırılmıştır.

Şemdinli'deki yüksek dağlar arasında, derin bir vadiye bulunan köprünün her iki ayağı da kayalara oturmuştur. Köprünün uzunluğu 21.20 m, genişliği 2.90 m, yüksekliği de 10.80 m.dir, Düzgün kesme taştan yapılmış olan köprü tek gözlüdür. Kemer açıklığı da oldukça yüksek ve yayvandır. Köprünün dolgu ve tampon duvarları moloz taşlar örülmüş, doğu cephesi kemerli açıklığın yanı

sıra birer nişle daha hareketli bir görünüm elde edilmiştir.

İlk yapılışında korkuluklarla sınırlandırılmış olan köprünün üzeri yakın tarihlerde betonla kaplanmıştır. Günümüzde iki yanındaki zeminle bağlantılı dolgu duvarları kısmen yıkıldığından restore edilmiştir.

TARİHİ MEZARLAR VE TÜRBELER

1-Seyit Abdullah-ı Şemdinli Türbesi

Seyyit Taha-i Hakkari'nin amcasıdır. Türbesi Şemdinli Bağlar Köyü'nde bulunmaktadır.

2-Seyit Taha-i Hakkari Mezarlığı

Şemdinli ilçesi Bağlar Köyü'nde bulunmaktadır. 18. yy'da yaşamış büyük evliyalarındandır. Şeyh Abdulkadir Geylani'nin 11. torunudur. Mevlana Halid-i Bağdadi Hazretlerinin talebelerindedir. Mezarının bulunduğu Bağlar Köyü yurt içi ve yurt dışından gelen sevenleriyle sürekli dolup taşmaktadır.

ŞEMDİNLİ HARİTASI

